

aleksandar mihalyi

JOHN

ZORN

- skladatelj

medijskog

doba

Postoje suvremeni glazbenici koje je teško kvalitetno kratko prezentirati, ali kada su tako dugo sve prisutni kao što je to slučaj skladatelja, saksofonista i multi-instrumentalista Johna Zorna - jednog od vodećih protagonista novo glazbene scene, to svakako vrijedi pokušati. Njegov skladateljski opus danas je referentan mnogim pripadnicima mlađe i srednje generacije muzičara naizgled vrlo heterogenih interesa i usmjerenja. Naizgled zbog toga što ih većina još nije spremna razumjeti i konsekventno prihvatiti sve muzičke značajke njezinog glavnog protagonista - Zorna. Opus je to koji ne priznaje granice žanrova i stilova i/ili ih integrira u sebe, pa se zato vrlo često u prodavaonicama može unutar oznaka stilova i žanrova naći jednoznačan natpis "Zorn". Zorn je zanimljiv i stoga što ne "kapitalizira" svoj utjecaj, a u svojoj pedesetoj godini bi to zasigurno mogao, već i dalje aktivno glazbuje neprekidno istražujući i eksperimentirajući.

Zorn je oko sebe okupio vodeće glazbenike New Yorka i SAD-a te Japana i Europe, koji s njime definiraju glazbu koja je kao rijetko koja druga izvorna nastala upravo u američkim urbanim prostorima i koja je prepoznatljivo američka. S druge strane on ujedno predvodi i glazbene anacionalne ili internacionalne snage XXI. stoljeća budući da se Zorn okreće i japanskom i europskom art nasljeđu ali u dijalogu, propitkivanju u kojem se fokusira na

vlastito, no i uvjetno rečeno plasira ga planetarno. Planetarno, zato što su njegovi studiji i diskografska kuća Tzadik mjesto susreta različitih iskustava vodećih svjetskih glazbenika s kojima on intenzivno radi. Kako u kontinuitetu snima nosače zvuka, njegov nam se opus gledan preko njih, dojmi kao manje konzistentan a više kao relativno impozantna arhiva njegovih aktivnosti. On se ni ne trudi ostaviti iza sebe snimke djela u tradicionalnom značenju nakon što je na njima dugotrajno radio, već bilježi na svojim albumima: određene koncerte, dobra zvučanja, eksperimente kojima će se kasnije koristiti, trenutne reakcije na filmove ili rad s nekim od glazbenika s kojima voli surađivati bez obzira na žanrovske, stilske razlike ili nacionalnu pripadnost. Zato se za njega vrlo često navodi da je skladatelj medijskog doba, *par excellence*. Nekad vladajuća krilatica dobrog dijela novo glazbene scene "Koga briga ako vi slušate?", obodrena vremenom postmoderne se preinačila u novu, dominantnu, upravo zahvaljujući Zornu: "Koga briga za novo i originalno". Prva je više govorila o stanju duha kod slušatelja nego o jalovosti i/ili umišljenosti skladatelja. Druga ukazuje na postmodernističke skladatelje koji izmiču uvriježenim kategorijama vrjednovanja, čak što više, oni se ni ne ustaljuju u svom glazbenom izrazu ni kao interpreti, ni kao skladatelji, a ni kao glazbeni teoretičari. Njih, a i Zorna među njima, kao teoretičare treba uzeti ujedno i ozbiljno i uvjetno; ozbiljno zato što kad nešto napišu i objave zaista to misle i rade, a uvjetno zato će vrlo lako i neopterećeno promijeniti stav. Spomenimo samo one novije muzičare iz ove grupe: Caine, Gordon, Yoshihide, Douglas, Frith, Nyman, Andriessen, Yoshida, Galas, Anderson, Klucevsek, Ribot... Lista je povelika, otvorena i na njoj su pripadnici, što je znakovito, svih generacija.

Naravno, jedan od takvih i John Zorn rođen 1953. godine; skladanje je učio kod Leonarda Balade i s početka je bio poznatiji kao vrstan saksofonist, a potom, sredinom 1980-ih, i kao skladatelj, producent, voditelj i glazbeni konceptualist. Jedna od njegovih paralelnih aktivnosti je započela 1992. godine kada je zajedno s Marcom Ribotom formulirao manifest "Radikalne židovske kulture" s ciljem objelodanjenja doprinosa židovske komponente u američkoj i svjetskoj kulturi. U tom se kontekstu i potonja popularnost klezmera usko vezuje s ovim njegovim djelovanjem. Ali i tu treba biti obazriv budući da sam Zorn ističe: "Nisam isključiv - nipošto(!) u Masadi dominiraju arapski utjecaji.", a Masada je Zornov ansambl s kojim on izvodi glazbu.

Daljnje upoznavanje ćemo, radi veće korisnosti, obaviti preko Zornovih "grupa" albuma a ne pojedinačnih djela, budući da ćemo tako moći pobliže propitkivati ne samo njegov opus već i vrijeme posmodernine apatije na širem planu, multimedijalnih drobljenja, zabluda multikulture... Zorn postavlja mnoga pitanja, bjesomučno snimajući i prije zbunjuje nego što nudi odgovore. Njegova glazbenička retorta kuha neprestance, a po broju referiranja i kvaliteti glazbovanja teško ga je ne (pre)cijeniti. U spomenutu se retortu kontinuirano dodaju sve prisutni gradbeni elementi danas - od noisa preko gramofona, računala i elektronike do prepariranih instrumenata. Napomenimo da je oko sebe okupio ne samo domaće snage u nastojanju artikuliranja izvorno američkog već i sva relevantna imena glazbene internacionale s kojima radi i iskorak koji globalnim događanjima također daje temeljni tonus ili reference.

Zorn za svoju glazbu kaže: "Sviđalo se to nama ili ne, vrijeme skladatelja kao autonomne muzičke svijesti je blizu svom kraju. U toj je točki

muzičke povijesti relevantno pitanje: 'Što točno skladatelj čini?' Proteklih su četrdeset godina mnogi veliki skladatelji radili sa suradnicima." Nadalje on nabroja Cage, Ellingtona, Stockhausena, Kagela, te Glassa i Reicha s njihovim ansamblima-suradnicima i posebno ističe snimanja "nakon kojih je konačno djelo bilo veće od zbroja uključenih osoba, slično kao i u filmu". U tom kontekstu nastavlja: "Moja muzika ovisi o suradnji na poseban način. Većina ljudi s kojima se ja udružujem, su kreativni improvizatori koji su razvili visoko osobno umijeće rada sa svojim instrumentom. Ti zvukovi se opiru tradicionalnom notnom zapisu. Mi zapisujemo muziku na vrpce u studiju oblikujući je onako kako se ona događa, kao što kipar oblikuje glinu. Preko petnaest sam godina imao sreću raditi s nekim od najvećih muzičara našega vremena i mnogi od njih su na tim snimkama. Postali smo kao neka velika obitelj. Naravno, kompozicije trebaju neku vrstu biljega, kohezivni osjećaj. To je ono što sam mislio u školi pored napetih profesora s tankim kravatama i debelim naočalama koji su me tjerali studirati postav visine tonova. Mislim, oslobodite me od tog sterilnog sranja! Ali, ono što je školovanje otisnulo u meni, je shvaćanje da svaka nota mora imati funkciju i da uvijek mora postojati smisao da se ide nekamo, osjećaj da je osobna vizija realizirana. Ljudi obično podrazumijevaju kako su brze izmjene u mojoj muzici rezultat editiranja vrpce. Ništa nije udaljenije od istine. Mi to činimo teško i ja mislim da to zato i funkcionira tako dobro. U mojem radu uopće ne postoji editiranje vrpce. Probamo prvu sekciju, pa je snimimo, probamo drugu sekciju pa je snimimo, "pribijamo" svaku sekciju na mjesto poslije prethodne, gradeći tako djelo blok po blok, od početka prema kraju. Prisutna sonornost, kao da jedna sekcija krvari u slijedeću, pomaže mojim djelima u davanju osjećaja

jedinstva; gotovo da možete osjetiti kao sekcije rastu jedna iz druge. To je mnogo povezanije i na taj je način također i lakše za slušanje. Ne mogu vjerovati da sam to izrekao! Ali zaista, ja vjerujem da je ljudsko uho, postalo umorno od umjetnog brzo editiranog zvuka. Zato možda muzika s vrpce kao žanr i nije otišla nikamo. Edgar Varese je opisao sebe kao organizatora zvuka. Taj je koncept puno više na snazi danas nego ikad prije. Naravno komponirati muziku za improvizirajuće muzičare, što je moj glavni interes kao skladatelja od 1974. godine, može se sagledati i kao paradoks. Ključ uprenguća talenata svih tih svirača, preuzimanje svih prednosti njihovih potencijala, je postavljanje njih u inspirativni kontekst koji će ih potaknuti na još veće uzlete. Čak i u mojoj ranoj glazbi ja sam čuo strukture i forme više nego sadržaj. Taj je koncept konstantan u mom radu.”

Zorn je izvorni američki skladatelj našeg medijskog doba koji ignorira granice žanrova i stilova, te se neprekidno inspirira svom glazbom koja se uopće može čuti. Sam Zorna glede klasifikacija i raznih izama kaže: *“Ta terminologija nije radi razumijevanja. Nikada nije ni bila. To je sve u svezi s novcem. Jednom kada se grupa umjetnika, pisaca ili muzičara upakira zajedno pod takvom nekom zastavom, ne samo zato da bi se lakše obavili marketinški poslovi već i zato da ih slušatelji lakše kupuju, te da kritičari lakše promišljaju tako priređene pakete, slušateljstvo se lišava prava na stvaranje vlastitog promišljanja a kritičari neće više ni razmišljati o tome što se stvarno događa, ili ići malo dublje od monokromne površine označavanja po sebi, te tako izbjeci sučeljavanje s stvarnim estetskim kriterijima koji čine mogućim svaki umjetnički individualni rad.”* I nešto dalje Zorn dodaje: *“Možda je to razlogom zbog čega glazba eksplicitno i žestoko odolijeva*

klasificiranju takozvanih mislilaca koji se očajnički bore nametnuti ju; primjerice s apsurdnom kovanicom o kompromisatorima.” Komprovisatori bi bili skladatelji koji ostavljaju velik prostor improviziranju tijekom izvođenja, ali ipak dovoljno determiniranom silnim naputcima tako da se ta djela ili to skladanje ne može podvesti pod jazz.

Temeljem Zornovih intervjuja može se zaključiti kako je on uvjeren u moć eklektične glazbe budući da je moguće u nizu izmjenama i pa i onog dijametralno suprotnog postići puno snažniji konačni željeni efekt. Svaki njegov album je brižno opremljen tekstovima i ilustracijama kako bi što iscrpnije naveo izvorišta inspiracije. Na taj se način omogućava slušateljima razlikovanje između pojavnog - glazbe i onoga što je iza toga, što pogoni ovu aktivnost: citiranja, miješanja stilova, žanrova, pa i kultura. Autentičnost ovakvog postupka leži u pažljivom slušanju i otkrivanju skrivenog. Njegova fascinacija ponajprije bolom u najširem značenju te riječi, fragmentiranje i izražajni intenzitet na ovaj osebujan način navode na te atraktore. Posebno su zanimljivi u tom kontekstu albumi inspirirani tekstovima najčešće suvremenih mislilaca, pa čak i glede svoje opreme.

Na kraju ovog djela teksta o Johnu Zornu, skladatelju, saksofonisti i multi-instrumentalisti istaknimo da je do sada snimio preko 400 nosača zvuka za nekoliko diskografskih kuća. Radi lakše orijentacije može se prihvatiti podjela albuma u grupe kako je to uradila i njegova diskografska kuća Tzadik: “solo” albumi, “Naked city - razgolićeni grad”, Masada, “Game pieces - djela skladana kao igre”, “komorna glazba”, “Bands” odnosno oni koji su nastali u suradnji s drugim muzičarima, te konačno albumi na kojima je snimljena njegova glazba za filmove.